

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Студента 4 курсу, 18 групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»

(підпис студента)

Герасимлюка
Дениса
Вікторовича

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

(підпис керівника)

Ільїна
Анастасія
Олександрівна

Гарант освітньої програми
к.держ.упр.

(підпис гаранта)

Динник
Ірина Петрівна

Київ 2023

Державний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: бакалавр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Освітня програма: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав. кафедри _____

«30» грудня 2022 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Герасимлюку Денису Вікторовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи: «Державна політика подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб»

Затверджена наказом ректора від «26» грудня 2022 р. № 3711

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 12.05.2023

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи

Мета роботи: проведення комплексного аналізу державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

Об'єкт дослідження: процес формування та реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

Предмет дослідження: теоретико-методичні та прикладні основи формування та реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об'єкти державної політики

1.2. Внутрішньо переміщені особи: права у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави

РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Напрями діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

2.2. Проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	До 24.11.2022	24.11.2022
2	Складання плану та підготовка індивідуального завдання для виконання випускної кваліфікаційної роботи	До 30.12.2022	30.12.2022
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.03.2023	20.03.2023
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	До 20.04.2023	20.04.2023
5	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи	До 10.05.2023	10.05.2023
6	Підготовка письмового відгуку на випускну кваліфікаційну роботу	До 10.05.2023	10.05.2023
7	Зовнішнє рецензування випускної кваліфікаційної роботи	До 12.05.2023	12.05.2023
8	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	12-05. 17.2023	12-05. 17.2023
9	Вирішення питання про допуск випускної кваліфікаційної роботи до захисту	До 22.05.2023	До 22.05.2023
10	Направлення випускної кваліфікаційної роботи із зовнішньою рецензією у ЕК для захисту	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання «30» грудня 2022 р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи

Гльїна А.О.

(прізвище, ініціали, підпис)

8. Гарант освітньої програми Динник І.П.

9. Завдання прийняв до виконання студент

Герасимлюк Д.В.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи:

Випускна кваліфікаційна робота написана на актуальну тему. Студентом охарактеризовано житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об'єкти державної політики. В процесі здійснення відповідної характеристики студент використовував джерела різних науковців та нормативно-правову базу, що допомогло сформулювати власний висновок стосовно основної проблеми забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб. Більш того, студентом розглянуті питання прав внутрішньо переміщених осіб у житловій сфері, опрацьовано фактичний стан справ та визначено можливості держави надавати таким особам житлові послуги. Тут студентом проаналізовано фактичну ситуацію з житлом у внутрішньо переміщених осіб, а також стан вирішення житлового питання внутрішньо переміщених осіб на період військового стану.

Під час виконання роботи студент продемонстрував вміння працювати з нормативно-правовою базою в основі аналізу ситуації за часів сьогодення; аналітичні здібності, пов'язані із узагальненням інформації, взятої з джерел профільних науковців, моніторингу звітної інформації з різних аналітичних сайтів, зокрема Міжнародної організації з міграції та Міністерства соціальної політики України, а також вміння формулювати авторську позицію з приводу удосконалення державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Так, проведений аналіз відповідної державної політики дозволив студенту сформулювати напрями діяльності держави в Україні щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб із обґрунтуванням кожного з них. Більш того, студентом виокремлені проблеми та запропоновані подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Тут позитивним моментом у роботі є те, що студент намагається застосовувати нормативно-правову базу України у порівнянні з нормами міжнародного права, зокрема Європейською Конвенцією про права людини, надаючи приклади стратегічних планів вирішення проблем переміщення осіб з території ведення бойових дій та забезпечення їх житлом із сприятливими умовами проживання, враховуючи індивідуальні потреби.

Зміст випускної кваліфікаційної роботи підпорядкований поставленій у роботі меті. Робота має досить логічну структуру та відповідає вимогам оформлення. Проте є ряд питань, на які слід звернути увагу. Зокрема, у

параграфі 1.1 доцільно було б чіткіше виділити житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб з роз'ясненням того, яким чином ці проблеми відносяться до об'єктів державної політики. Це надало б можливості чіткіше обґрунтувати у параграфі 1.2 фактичний стан справ щодо переміщення осіб з зони ведення бойових дій, а також конкретизувати можливості держави з приводу надання певної допомоги цим особам. Не лишнім було б проведення аналізу державної підтримки внутрішньо переміщених осіб, яка регулярно надається державою у відповідних розмірах, і наскільки така підтримка є результативною. Тут студенту варто було б робити більший акцент уваги на сайті Міністерства соціальної політики України як досліджуваного органу, що надає конкретні дані, пов'язані із соціальним захистом та соціальним забезпеченням вразливої частини населення. У розділі 2 доречно було б застосувати досвід деяких країн ЄС щодо надання державної допомоги внутрішньо переміщеним особам та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення роботи Міністерства соціальної політики України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення.

В цілому робота відповідає встановленим вимогам, написана на науковому рівні, є авторським самостійним дослідженням, повністю розкриває обрану студентом тему та допускається до захисту.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Динник Ірина Петрівна _____
(підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу:

Випускна кваліфікаційна робота студента _____ Герасимлюка Д.В.
(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми: Динник І.П. _____
(підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Н.Л. _____
(підпис)

«12» травня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	5
1.1. Житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об’єкти державної політики.....	5
1.2. Внутрішньо переміщені особи: права у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави	12
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	16
2.1. Напрями діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб	16
2.2. Проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб	23
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На жаль, Україна стала жертвою неспровокованої військової агресії РФ, внаслідок чого велика кількість громадян змусили з міркувань безпеки покинути місце свого проживання. Такі громадяни в чинному законодавстві України отримали статус внутрішньо переміщених осіб. Очевидно, що від держави вимагається застосування системного підходу до виявлення, розуміння і вирішення житлових питань внутрішньо переміщених осіб, оскільки потреба у житлі є базовою для кожної людини. Безперечно, держава не могла залишити таких осіб віч-на-віч зі своїми проблемами. Вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб стало одним із напрямків державної політики. Однак видається, що через майже дев'ять років з моменту появи цієї категорії осіб, забезпечення їх житлом залишається так само актуальним. Більш того, з повномасштабним вторгненням РФ на територію України деякі особи стали так би мовити вторинно переміщеними, оскільки змушені були знов покинути місце свого попереднього проживання. Це, в свою чергу, вимагає проведення ефективної державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб, яка заслуговує на дослідження в науці.

Окремі питання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб піднімалися в науці такими дослідниками як Дж. Беррі, Т. Гнатюк, О. Лішик, Т. Погуляйло, М. Семенова, І. Трубавіна, В. Швець та багатьма іншими. У той же час, не применшуючи значення здобутків вчених, слід зазначити, що вони досліджували лише окремі сторони державної політики, що стосується внутрішньо переміщених осіб, в той час як державна політика подолання саме житлової проблеми не досліджувалася комплексно.

Метою роботи є проведення комплексного аналізу державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні основні завдання:

- розглянути житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об'єкти державної політики;
- проаналізувати права внутрішньо переміщених осіб у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави;
- визначити напрями діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб;
- окреслити проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Об'єктом дослідження виступає процес формування та реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні основи формування та реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Методи дослідження. При написанні роботи були застосовані такі методи дослідження як діалектичний, формально-юридичний (при визначенні статусу внутрішньо переміщеної особи), історико-правовий (при дослідженні розвитку і вирішення проблем у часі), логічний метод (при визначенні шляхів реалізації державної політики).

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можна використати для визначення подальших шляхів реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (50 найменувань). Основний зміст роботи представлено на 25 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 1 таблицю, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об'єкти державної політики

Термін «внутрішньо переміщена особа» (ВПО) закріплений чинним законодавством небагатьох держав. На жаль, проблема внутрішнього переміщення зачепила й Україну. Вона стала об'єктом вивчення Міжнародної організації з міграції (МОМ) [1-12], інших організацій [13-20], ЗМІ, і, безперечно, держави, яка не могла залишити таких осіб сам-на-сам зі своїми проблемами. Вирішення проблем ВПО стало одним з напрямків державної політики.

Дійсно, як свідчить історичний досвід, передумовою для появи даного терміну в законодавстві та практиці є виникнення на території певної держави фактів збройної агресії, окупації територій, бойових дій тощо (такий досвід, зокрема, має Грузія, Молдова) [21, 22]. На жаль, події 2014 року, які супроводжувалися збройною агресією РФ проти України, спричинили масові переміщення осіб, які були змушені покидати власні домівки.

Так, причини масового внутрішнього переміщення осіб, у тому числі й сімей з дітьми, були цілком зрозумілі – прагнення покинути небезпечні для життя території, виїхати з-під обстрілів, небажання проживати на територіях, на якій відсутні умови для виховання та розвитку дітей, нормального життя і роботи дорослих, покинути окуповані загарбниками території. Значна частина житлового фонду була зруйнована, що виключила можливість повернення туди переселенців навіть із закінченням військових дій. У той же час переселенці з Автономної Республіки Крим (АРК), з огляду на характер окупації, виїжджали

переважно з причин побоювання стати жертвою переслідувань з різних причин тощо [23, с. 320].

Зазначимо, що перша хвиля ВПО виникла навесні 2014 року саме внаслідок анексії АРК. Більшість переселенців залишили півострів із березня по серпень 2014 року. В основному це були політично активні громадяни, журналісти, активісти релігійних громад, студенти, які прагнули продовжити навчання в українських закладах вищої освіти (ЗВО), а також особи, професійна діяльність яких була пов'язана із застосуванням чинного українського законодавства чи здійснювалася на основі українських ліцензій [24, с. 110].

Головним мотивом переселення було небажання залишатися на окупованій території. Саме тому такі громадяни могли навіть пожертвувати власним житлом.

Проте з початком антитерористичної операції (АТО) на території Донецької та Луганської областей виникла нова, набагато більш численна група ВПО. Якщо перші переселенці з Донбасу виїжджали переважно з політичних міркувань, не сприймаючи порядків самопроголошених республік, то розгортання бойових дій змусило тисячі людей рятувати своє життя. Кожне загострення ситуації викликало нові масштабні переселення. Інтенсивними вони стали в липні-серпні та в жовтні 2014 року, а також у січні-лютому 2015 року.

Протягом короткого часу довелося налагоджувати облік ВПО, створювати структури, покликані надавати їм допомогу, розробляти необхідне законодавство. Слід визнати, що в перший, найскладніший період основний тягар опіки над ВПО взяло на себе суспільство, волонтерські організації та просто небайдужі люди. Про готовність держави до вирішення проблем ВПО свідчить непростий процес законотворчості щодо визначення їх статусу та забезпечення прав. Прийнятий парламентом перший варіант відповідного закону Президент ветоував як такий, що не відповідає ні Конституції України, ні міжнародним стандартам.

Тож лише 20 жовтня 2014 року було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», в якому зазначалося, що ВПО є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [25].

Подальший аналіз Закону підтверджує, що один лише факт внутрішнього переміщення особи не спричиняє виникнення у неї статусу ВПО. Для цього необхідна постановка на облік ВПО, що засвідчується довідкою. Принагідно відмітимо, що, з одного боку, законодавець стверджує про безстроковість дії такої довідки, а відтак і статусу ВПО; з іншого боку, – зазначає, що дія довідки може бути скасована. Звертає на себе увагу той факт, що серед підстав скасування дії такої довідки не зазначається зникнення причин, які спонукали особу залишити або покинути попереднє місце проживання.

Як слушно зазначає О. Проценко, на сьогодні відсутній будь-який консенсус на предмет того, протягом якого проміжку часу необхідно визнавати людину як ВПО та коли цей статус має бути припинений. Очевидно, що внутрішнє переміщення повинно закінчуватися з поверненням ВПО та ефективного скасування їхнього переміщення [26, с. 50].

Однак, як засвідчує практика, безпечне повернення не завжди можливе і поява таких перспектив не вбачається в найближчому майбутньому. Як результат, внутрішнє переміщення ризикує ніколи не закінчитися. З іншого боку, теоретично, що внутрішнє переміщення може закінчуватися неочікувано, раптово, навіть через незначний проміжок часу після фактичного переміщення.

Можна припустити, що виходячи з реалій, з якими зіштовхнулася Україна та її громадяни, причин переміщення, ключовими для визначення часових рамок існування в особі статусу ВПО є здатність або готовність держави надавати допомогу таким особам. У той же час, як звертається увага в науковій літературі, уряд тієї чи іншої держави може прийняти рішення, що внутрішнє переміщення закінчилося, аби надати змогу державі повернутися до норми, навіть якщо фактичні умови передбачають інше [27].

Зазначимо, що повернення особи до покинутого місця постійного проживання визнається як однією з підстав для припинення дії статусу ВПО. При цьому, повернення до свого дому може відбуватися за різних обставин – це і налагодження (принаймні відносно) ситуації за місцем проживання, і просто бажання особи повернутися до своєї домівки, хоча небезпека там не зникла. Очевидно, що за таких умов особа припиняє перебувати в сфері реалізації державної політики щодо ВПО, однак це не означає, що держава повинна забути про проблеми такої особи та залишити її наодинці. У такому випадку просто мають бути задіяні інші важелі державного управління.

Повертаючись до дослідження становлення державної політики подолання проблем ВПО, у тому числі житлових, варто зазначити, що деякі кроки держави в даному напрямі були дуже повільними. Зокрема, профільний центральний орган виконавчої влади – Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України – був створений лише 2016 року (на сьогодні це Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України). У цілому, в Україні існував брак досвіду у цих питаннях. Відповідно, державна влада поступово налагоджувала механізм допомоги ВПО, у тому числі в напрямі реалізації житлових прав.

Оцінюючи дії держави, погоджуємося, що Українська держава у цілому не була готова до появи ВПО в 2014 року, у зв'язку з чим спочатку розселення мало стихійний характер [28, с. 193]: переселенці отримували дах у державних

санаторіях, будинках відпочинку, церквах, приватному секторі або у родичів; тимчасове житло надавали власники приватних готелів та місцева влада. Враховуючи ситуацію, в якій вирішувалося питання про термінове забезпечення переселенців дахом над головою, якість житла відійшла на другий план. У результаті, ВПО часто селили у непристосованих для довгострокового житла приміщеннях, а також у сільській місцевості з обмеженим доступом до робочих місць.

Урядовий портал (www.migrants.gov.ua), на якому міститься перелік потенційних місць для тимчасового розміщення ВПО, було створено лише наприкінці червня 2014 року. Особи, які збиралися переїхати в інші регіони країни, могли ознайомитися з переліком доступних житлових об'єктів на сайті.

Для вирішення актуальних проблем ВПО щодо забезпечення житлом на рівні держави поступово було ухвалено декілька нормативно-правових актів (зокрема, Закон України «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» щодо реалізації державних житлових програм» [29], Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо забезпечення правана отримання комунальних послуг» [30]).

Крім того, Українська держава внесла ВПО до категорій осіб, які мають право брати участь у Державній програмі «Доступне житло». Прийом заявок від ВПО стартував з кінця листопада 2017 року. Реалізація програми здійснюється Державною спеціалізованою фінансовою установою «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву».

За умовами Програми учасникам-переселенцям надається державна допомога у розмірі 50 % вартості будівництва (придбання) доступного житла та/або пільговий іпотечний кредит. Програма має низку обмежень, серед яких: купуватися має тільки первинне житло; передбачено певний перелік

забудовників; визначено граничну житлову площу на одного члена сім'ї; встановлені обмеження на вартість 1 м² житла, яке оплачує держава.

Крім цього, встановлені досить стислі терміни внесення. Тобто, в рамках Програми отримати підтримку від держави у придбанні житла могли лише заможні ВПО.

У країні розвивалася сфера соціального житла, а нові державні ініціативи, зокрема житлові інвестиції за програмою «Доступне житло», програми місцевого кредитування, надання з бюджету житлової субвенції для ВПО, знаходилися на початковій стадії реалізації.

Тим не менш, зазначимо, що саме з 2017 року ВПО стали розглядатися у державній житловій політиці як окрема категорія. З моменту початку переміщення житлова проблема є однією з основних (поряд із працевлаштуванням) для цієї категорії внутрішніх мігрантів в Україні. За період до 24 лютого 2022 року Українською державою та міжнародними організаціями робилися певні кроки на вирішення цього питання. Тим не менш, станом на початок повномасштабного наступу РФ лише невелика кількість ВПО мешкали у власному житлі.

Через періодичні бойові дії, які час від часу збільшували інтенсивність, Україна стикалася з проблемами вимушеної внутрішньої міграції. Нових масштабів проблема набула з неспровокованим повномасштабним вторгненням.

Окрім організованої евакуації, громадяни покидали місця свого проживання і самостійно, від евакуації не впливав на можливість отримати послуги та допомогу від держави, у тому числі й для реалізації права на житло. Зазначимо й те, що обов'язкова евакуація не була примусовою, адже така заборонена українським законодавством – громадяни давали згоду на таку евакуацію, або ж заявляли про відмову від евакуації за станом здоров'я чи з інших суб'єктивних причин. Очевидно, що побоювання складнощів владнати свої житлові проблеми за новим місцем проживання і ставала на заваді

прийняти рішення покинути свою домівку. У той же час держава в міру своїх можливостей сприяла у владнанні таких проблем.

Зазначимо, що за інформацією, взятої з офіційного веб-сайту Міністерства соціальної політики України, кількість ВПО з початку повномасштабної війни збільшилася – кількість офіційно зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб в країні досягає 4,9 млн осіб [31].

У той же час за неофіційними даними їх може бути набагато більше, оскільки не всі особи звертаються за отриманням такого статусу. Неточність обох показників спричинена й тим, що дехто з переміщених був вимушений повернутись назад, на своє постійне місце проживання, навіть на окуповану територію, однак де залишилося вціліле житло. Причиною цього є відсутність житла на новому місці та неможливість вирішення питання з житлом, роботою тощо.

Що стосується територіальних особливостей внутрішнього переміщення, то до повномасштабного вторгнення більшість із ВПО, які стали на облік, віддали перевагу проживанню саме на Сході України (в Донецькій, Луганській та Харківській областях). У західних областях кількісні показники є набагато меншими, однак вони суттєво зросли після 24 лютого 2022 року.

Таким чином, основна проблема ВПО пов'язана з тим, що такі особи вимушено покинули своє житло, внаслідок того, що воно зруйноване, знаходиться (знаходилося) в зоні активних бойових дій або на окупованій території. Відповідно, за новим місцем проживання такі особи потребують вирішення свого житлового питання – в умовах дефіциту соціального житла та потребою оплачувати житло за умови винаймання його у приватному секторі. Держава, зокрема Міністерство соціальної політики України, не може ставати осторонь таких проблем. Тож поступово ВПО стали розглядатися у державній житловій політиці як окрема категорія.

1.2. Внутрішньо переміщені особи: права у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави

Першочерговими проблемами всіх вимушено переміщених осіб, сімей з дітьми є реєстрація, задоволення потреб з харчування, і, безумовно, вирішення проблем із житлом. Саме житлова проблема – це одна з найбільших проблем, які хвилюють переселенців більш за все. І, безумовно, забезпечення житлом, – це нагальна потреба кожної переміщеної особи. Так, МОМ провела восьмий раунд репрезентативного експрес-оцінювання і у звіті від 23 серпня 2022 року вказала, що 23 % опитаних повідомили про свою потребу у допомозі з житлом [8].

Погоджуємося з Т. Погуляйло, що за спроможністю вирішити свої житлові права самотійно можна виділити дві категорії внутрішніх переселенців:

- 1) особи, які спроможні самотійно, власними силами та за рахунок власних коштів придбати або вийняти житло за місцем, куди пермістилися такі особи;
- 2) особи, які більшою мірою залежать від державної, міжнародної, громадської, благодійної допомоги, мають проблеми, які не можуть самотійно їх вирішити через брак або відсутність власних ресурсів [32, с. 80].

Дійсно, значна частина ВПО знаходять житло індивідуально, в тому числі проживають в квартирах своїх родичів та друзів, орендують житло тощо. Однак значна частина ВПО не може обійтися без підтримки держави, у тому числі й в житловій сфері.

У вже згадуваному звіті МОМ відображена інформація щодо ситуації з житлом серед опитаних ВПО [8]. Тож, як засвідчує практичний досвід, у значній кількості випадків ВПО віддають перевагу проживати у приватному секторі, тобто орендувати будинки, квартири, кімнати, оплачуючи їх власним

коштом, оскільки грошова допомога від держави не спроможна покрити повністю орендну плату, і лише невелика частина ВПО продовжували проживати в колективних центрах.

Динаміку стану вирішення житлового питання ВПО з початку повномасштабного вторгнення зобразимо у вигляді табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Стан вирішення житлового питання ВПО з березня 2022 року
по теперішній час**

Період	Орендоване житло	Вдома у друзів чи родичів	Вдома у незнайомих осіб	Центр/табір колективного розміщення	Готель	Бомбохоловище тощо	Власне помешкання	Невідомо де, інше
09-16.03.22	6,5	32,1	3,4	4,1	3,1	4,1	16,7	2,4
24.03-01.04.22	26	39	7	5	2	3	16	1
11-17.04.22	30	35	6	4	1	1	13	10
29.04-03.05.22	33	32	5	5	1	1	12	12
17-23.05.22	35	33	6	4	2	1	10	7
05-22.06.22	44	29	3	3	2	1	10	7
07-23.07.22	47	33	1	3	2	1	8	1
17-23.08.22	48	30	5	3	1	1	5	1
17-26.09.22	53	27	3	4	1	-	3	-
16-23.01.22	60	21	3	3	1	-	3	-

Складено автором за даними [1-12]

Як бачимо, станом на 23 січня 2023 року вже більше половини усіх ВПО (60 %) проживають в орендованих помешканнях, а ще 21 % мешкають у друзів або родичів [12].

Незважаючи на високий відсоток переселенців, які орендують житло, оренда є серйозним навантаженням на сімейний бюджет навіть працюючих ВПО.

Істотне значення має не лише наявність житла у ВПО, а й фактичні умови проживання. Зважаючи на момент опитування, у респондентів цікавилися придатністю їх житла до зимівлі; при цьому 22 % опитаних ВПО вказали на непридатність їх поточного житла для зимових умов, з них 66 % заявили про

намір переїхати у краще місце. Ключовим фактором, який перешкоджає ухваленню такого рішення, є непідйомна вартість [8, с. 10].

Зазначимо, що аналіз Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» засвідчує закріплення низки прав та обов'язків таких осіб в напрямі задоволення житлових потреб.

Так, серед прав ВПО Закон у ст. 9 називає створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання; оплату вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення; забезпечення можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом встановленого строку з моменту взяття на облік; сприяння у поверненні на попереднє місце проживання; безкоштовний проїзд для добровільного повернення до попереднього місця проживання після зникнення обставин, що спричинили переміщення [25].

Дана норма у найбільш загальному вигляді описує надані державою можливості в напрямі реалізації прав в житловій сфері, які знаходять розвиток в інших положеннях Закону та на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

У цілому, в Україні запроваджене широке правове поле, що встановлює гарантії та механізм реалізації житлових прав ВПО.

На рівні Конституції України встановлено, що кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [33].

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до Закону [25].

Необхідність забезпечення доступності житла для різних категорій населення вимагає пошуку нових форм і методів залучення різних джерел фінансування. З одного боку, можна стверджувати, що до повномасштабного

вторгнення загальний інвестиційний клімат в Україні був несприятливим через економічну та політичну нестабільність, з 24 лютого 2022 року додалися ще й військові ризики.

Безумовно, можливості держави загалом і в такий складний час є досить обмеженими, а вирішення житлового питання вимагає значної кількості фінансів. Державний бюджет характеризується тим, що загальні видатки, передбачені на 2023 рік, перевищують доходи, а це характеризує його як дефіцитний. Серед програм фінансування, які можуть бути реалізовані за новим бюджетом, є такі: «Надання пільгових іпотечних кредитів ВПО», «Надання пільгового довгострокового державного кредиту ВПО, учасникам проведення АТО та/або учасникам проведення ООС на придбання житла», «Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла» [34].

Крім того, слід вказати й на відсутність в бюджеті субвенцій, які можна було б використати для формування фондів тимчасового житла.

Таким чином, на території всієї України здавна існували хронічні потреби у житлі, які були тільки посилені переміщенням, і значний брак належного житла спостерігався в районах із найбільшим припливом. На сьогодні більшість ВПО орендують житло або проживають у друзів та родичів. Ті, хто не має такої можливості, розміщуються у колективних центрах, пансіонатах та санаторіях, виділених для тимчасового використання муніципальною владою. Значна частина такого житла не призначена для перебування там у зимовий період, не вистачає належного опалення та теплоізоляції. Зокрема, саме колективні центри насичені такими факторами незадовільних житлових умов.

РОЗДІЛ 2

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОДОЛАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

2.1. Напрями діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

Проблема забезпечення житлом є однією з найважливіших серед тих, що стосуються ВПО, і, як свідчить міжнародний досвід, повинна вирішуватися диференційовано, з урахуванням намірів і можливостей переселенців та можливостей самої держави. Загалом, з урахуванням практики зарубіжних країн світу та досвіду України в цій сфері, можна виділити кілька основних шляхів вирішення житлової проблеми (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Основні шляхи вирішення житлової проблеми ВПО

[авторська розробка]

У той же час, серед шляхів вирішення житлової проблеми ВПО можна виділити такі, що вирішують житлову проблему тимчасово, і такі, що фактично закривають житлову проблему остаточно. Зважаючи на те, що Україна перебуває у стані війни та відтермінування вирішення житлових проблем ВПО не представляється можливим, оскільки житло є базовою потребою кожної людини, значення тимчасових варіантів вирішення проблем не варто применшувати.

Отримання допомоги на проживання. Так, усі ВПО мають право на отримання допомоги на проживання, механізм надання якої визначений Порядком надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. На таку допомогу можуть розраховувати ВПО, які перемістилися з тимчасово окупованої РФ території України, територій, на яких ведуться бойові дії або тимчасово окупованих РФ, а також ВПО, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження. Цільова мета такої допомоги – покрити витрати на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. Розмір допомоги складає 2000 грн, а для дітей та осіб з інвалідністю – 3000 грн [35].

Як бачимо, допомога встановлена у фіксованій грошовій сумі, без прив'язки до прожиткового мінімуму, що не дає змоги реагувати на інфляційні процеси, зокрема зростання вартості найму (оренди) житла або оплати житлово-комунальних послуг.

У той же час, за даними Державної служби статистики України, оренда житлової нерухомості суттєво здорожчала. Зокрема, середня вартість винайму помешкання у Львові з 5000 зросла майже до 11000 грн, Закарпатській – з 4400 грн до 8700 грн [36].

Надання фінансової допомоги у вигляді компенсації за пошкоджене / зруйноване майно. Варіантом вирішення проблем ВПО щодо житла є і надання

фінансової допомоги у вигляді компенсації за пошкоджене/зруйноване майно для придбання нового чи відбудови пошкодженого/зруйнованого власного майна. Такий підхід стимулюватиме повернення ВПО на місце їх постійного проживання (за умови відносної безпеки на території попереднього проживання), створюватиме умови індивідуальної заінтересованості у відбудові власних громад і відновленні їх економічної та соціальної активності.

Зведення модульних/контейнерних містечок. Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422 затверджено Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання [37].

Щодо модульних/контейнерних містечок як одного з напрямів вирішення житлової проблеми ВПО, то після повномасштабного вторгнення їх почали зводити навесні, одразу після деокупації територій на півночі України. Усього станом на середину серпня 2022 року побудували близько 20 модульних кварталів на 453 будинки [38]. Такий проєкт профінансований міжнародними донорами.

Окрім Львівщини, відкрили модульні містечка в Бородянці, Бучі, Макарові та Ірпені на Київщині, в Чернігівській області. В цілому, будиночки забезпечують усі можливості, аби люди могли повноцінно жити, хоча, безумовно, такий варіант вирішення житлової проблеми ВПО позиціонується як тимчасовий. Принагідно відмітимо, що такий варіант використовується для забезпечення житлом не лише ВПО, а й осіб, які повернулися до місць свого постійного проживання або не залишали його, однак втратили житло в результаті бойових дій.

Однак для справедливості відмітимо, що практика використання модульних/контейнерних містечок була й до 24 лютого 2022 року. Хоча прийнята у грудні 2015 року Комплексна державна програма підтримки ВПО передбачала заходи щодо забезпечення права переселенців на житло (створення

соціального житлового фонду для передачі в оренду ВПО на пільгових умовах; реалізація проєктів будівництва спеціалізованих соціальних селищ, будівництво котеджних містечок для переселенців тощо), фактично будівництво тимчасового житла для переселенців здійснювалося міжнародними інвесторами – сім модульних містечок (у містах Харкові, Запоріжжі, Павлограді, Кривому Розі, Нікополі, Кам'янському та Дніпрі) були побудовані за гроші Німецького уряду на початку 2015 року з терміном експлуатації до середини 2017 року [39].

Необхідно відзначити, що для деякої частини ВПО тимчасове проживання в модульних містечках стало постійним, тому що в них розміщуються найуразливіші категорії, що не мають змоги переїхати. Не зважаючи на погіршення умов проживання внаслідок закінчення терміну експлуатації, переселенці не завжди залишають житло.

Загалом для модульних містечок характерні такі проблеми:

- відсутність інтеграції до місцевих громад;
- поширення пияцтва, наркоманії;
- побутові конфлікти;
- залежність від гуманітарної допомоги, небажання працювати.

Самі ВПО, які проживають у місцях компактного проживання, скаржаться на необґрунтовані заходи обмеження з боку адміністрації деяких містечок, страх бути примусово виселеними, відсутність особистого простору, нестачу спеціального обладнання або відсутність умов для людей з інвалідністю [40, с. 26].

Таким чином, компактне розміщення переселенців не може розглядатися як прийнятне довгострокове рішення.

Перепрофілювання об'єктів нежитлового призначення під житло. Також в Україні використовувалися заклади соціальної сфери (школи, садочки, лікарні, гуртожитки), що перепрофілювалися в тимчасове житло. Варто погодитися, що такий механізм забезпечення перебування був виправданий напочатку

масового внутрішнього переміщення осіб. Однак школи, садочки й інші схожі місця перебування не є житловими приміщеннями і не передбачені для проживання людей, з цих причин часто не відповідають всім вимогам санітарних та будівельних норм [41].

Реконструкція невикористовуваних гуртожитків та баз відпочинку. Для створення умов для проживання ВПО, здебільшого, були використані нежилі приміщення, що належать до комунальної власності територіальних громад. Це, передусім, корпуси медичних закладів (лікарень, амбулаторій), нефункціонуючі дитячі садки, колишні гуртожитки, готелі, покинуті житлові будинки та адміністративні будівлі або частини таких будівель, багато з яких довгий час перебували у занедбаному стані.

Основними видами будівельних робіт, які виконувались, були: заміна покрівель, вікон та дверей; ремонт фундаментів, утеплення фасадів та зміцнення перекриття; встановлення нових систем опалення та водопостачання, а також виконання необхідного внутрішнього та зовнішнього оздоблення [42, с. 34].

Недоліком такого варіанту вирішення житлових проблем ВПО у довгостроковій перспективі є неможливість використання таких закладів за основним цільовим призначенням.

Надання допомоги не ВПО, а власникам жилих приміщень (їх представникам, або особам, яким належить житло на інших правових підставах), які безоплатно розміщують в цих приміщеннях ВПО. В Україні діють і програми, які опосередковано вирішують житлові проблеми ВПО – такою є програма, якою передбачено надання допомоги не ВПО, а власникам жилих приміщень (їх представникам, або особам, яким належить житло на інших правових підставах), які безоплатно розміщують в цих приміщеннях ВПО. Механізм надання такої допомоги врегульований Порядком компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р.

№ 333 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 р. № 977) [43].

Дана програма реалізується не лише власним коштом держави, а й за рахунок інших джерел, у тому числі й міжнародних донорів, зокрема Товариства Червоного Хреста України, завдяки чому з жовтня 2022 року розмір виплати було збільшено в два рази.

Окрім того, реалізована ініціатива «Прихисток» (<https://prykhystok.gov.ua>) [44] – портал, на якому особи, які готові прихистити ВПО, можуть розмістити пропозицію житла, а ВПО, відповідно, – ознайомитися з пропозиціями, знайти підходяще житло та зв'язатися із власником.

Нове будівництво. Зважаючи на масштаби потреб ВПО у житлі, держава також вирішила використовувати підхід нового будівництва, а також викупу готових квартир у забудовників, тобто будівництво не лише модульних, а й багатоквартирних будинків у відносно безпечних регіонах України для людей, які залишили тимчасово окуповані території та території активних бойових дій.

В рамках такої ініціативи було прийнято Порядок викупу, будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495 [45]. Як можна помітити з самої назви документа, житло надається для тимчасового проживання – строком до одного року, однак з можливістю продовження такого строку, якщо постраждалі особи не набули у власність або користування інше житло та за умови, що статус ВПО не скасований. Для того, щоб претендувати на житло, необхідно стати на облік громадян, що потребують житла для тимчасового проживання.

Ініціатива реалізується за рахунок різних джерел – коштів державного, місцевих бюджетів; коштів міжнародних донорів, добровільних внесків фізичних і юридичних осіб тощо.

Важливо відмітити, що владі на місцях надано можливість самостійно вирішувати більш вигідний варіант – шукати вже готові будинки, добудовувати недобудову чи починати нове будівництво. Як наслідок, на практиці такі можливості і реалізуються по-різному.

Зазначимо, що до повномасштабного вторгнення в Україні реалізовувалися програми міжнародної підтримки, які після 24 лютого 2022 року призупинилися.

Серед них можна згадати програму щодо забезпечення житлом представників кримськотатарського народу та пільгових категорій громадян України на підставі Рамкової угоди між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво, ратифікованої Законом України від 14 липня 2021 р № 1644-IX, за умовами якої Турецька Сторона взяла на себе зобов'язання допомогти у будівництві житлових одиниць для представників кримськотатарського народу та пільгових категорій громадян України у кількості 500 квартир – у містах Миколаїв, Херсон та Київ [46].

Варто згадати і програму «Покращення житлових умов внутрішньо переміщених осіб на Сході України», що реалізувалася представництвом МОМ в Україні за фінансуванням Уряду Німеччини через Банк розвитку KfW. Тут передбачалося будівництво квартир та придбання 60 квартир на вторинному ринку в містах Краматорську та Северодонецьку.

Однак у травні один з проєктів відновив свою дію – проєкт розвитку Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву», що реалізовується за сприяння німецького банку розвитку KfW, який виділив на нього 2,5 млн євро. Це кредити на квартири чи будинки з першим внеском в 6 % і під 3 % річних, що передбачені саме для внутрішніх переселенців. Станом на 12.02.2023 для участі в прогоамі зареєстрована більше 31 тис. заяв [47].

Так, інвестиції в житлову нерухомість є довгостроковими, пов'язаними з тривалістю інвестиційних циклів та термінами окупності, що потребує мінімізації витрат ресурсів та формування гарантійних механізмів забезпечення ефективності фінансових вкладень, у тому числі за участю держави, зокрема Міністерства соціальної політики України.

Оскільки нинішній рівень доходів значної частини населення, в тому числі ВПО, не дозволяє їм самостійно вирішувати житлові проблеми, у майбутньому державна житлова політика має бути спрямована на мінімізацію вартості житла для громадян із середніми доходами та надання їм пільгової іпотеки.

Таким чином, кожен з розглянутих напрямів діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб, незважаючи на переваги і недоліки, має право на існування і, отже, врахуватися Міністерством соціальної політики України.

2.2. Проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб

Вагомі соціально-демографічні ризики в Україні на сьогодні пов'язані з недобровільним переміщенням великої кількості українців, які змушені залишити місця свого проживання внаслідок військової агресії РФ. Вимушені міграції принципово відрізняються від добровільних, спрямованих на покращення матеріального та соціального стану, тим, що навпаки призводять до втрати соціального статусу й руйнують добробут переселенців. Постраждали від війни та агресії не тільки втратили житло, майно, роботу, а часто й рідних та близьких, пережили тяжкий психологічний стрес.

Зазначимо, що за майже дев'ять років з моменту появи ВПО в Україні, ситуація із забезпеченням житлом даної категорії українських громадян

залишається невирішеною. Більш того, з повномасштабним вторгненням ситуація тільки погіршилась, адже кількість вимущених переселенців значно збільшилась.

З 2014 року було прийнято велику кількість спеціальних законів та інших нормативно-правових актів, що стосуються захисту ВПО. Але на жаль як само це законодавство як і практика його застосування виявились непослідовними, суперечливими та не забезпечили основоположних прав ВПО, гарантованих Конституцією України та нормами міжнародного права, зокрема Європейською Конвенцією про права людини [48].

У цілому допомога Української держави має переважно тимчасовий характер та є малоефективною. Конкретні кроки для вирішення житлового питання ВПО здійснюються міжнародними організаціями за допомогою іноземних донорів. Тим не менш, існуючі міжнародні проекти неспроможні повною мірою забезпечити житлом усіх переселенців. У результаті більшість ВПО розраховує у цьому питанні лише на себе. Однак і звинувачувати нашу державу у бездіяльності теж не варто – державою зроблено багато, в міру її можливостей.

Комплексному вирішенню проблем, пов'язаних з ВПО у цілому, були присвячені прийняті 2023 року Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та операційний план заходів з її реалізації у 2023-2025 роках (затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р).

Не дивно, що на першому місці серед стратегічних цілей вказаної вище Стратегії визначено саме реалізацію житлових прав ВПО.

Серед основних завдань для розв'язання проблем виділено:

- розширення кредитно-інвестиційних механізмів забезпечення ВПО житлом;

- забезпечення ВПО постійним і доступним житлом з урахуванням соціального аспекту;
- забезпечення формування фондів житла соціального призначення, фондів житла для тимчасового проживання та забезпечення таким житлом ВПО;
- поетапне розселення з місць компактного проживання з урахуванням критеріїв вразливості, гендерного аспекту та принципу єдності родин;
- визначення житлових потреб ВПО з метою реалізації права на житло [49].

Однак повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року внесло свої корективи. Хоча на сьогодні в українському чинному законодавстві існує розширена система форм та інструментів забезпечення права на житло ВПО, деякі нормативно-правові акти вимагають оновлення, зокрема в частині розширення сфери їх дії на території та осіб, що постраждали в результаті збройної агресії РФ проти України з 24 лютого 2022 року.

При цьому, забезпечення ВПО житловими потребами має відбуватися, виходячи з власне потреб (надання тимчасового чи постійного житла), становища (надання соціального житла з урахуванням черговості його отримання), можливостей тощо.

Кожен з перелічених варіантів вирішення житлових проблем заслуговує на увагу. Проте, поряд із необхідністю швидкого надання житла максимально більшій кількості ВПО, не менш важливим завданням є й забезпечити їх умовами проживання з відповідним рівнем комфорту, можливістю працювати та бути соціально активними.

Саме в короткостроковій перспективі вирішення житлового питання можна розглядати через призму трьох інструментів:

- орендована (придбана) за власні кошти ВПО квартира чи будинок;
- фонди житла для тимчасового проживання;

- будівництво/реконструкція капітального житла, викуп державою недобудованих чи ще не введених в експлуатацію житлових будинків.

Орендована (придбана) за власні кошти ВПО квартира чи будинок. Що стосується першого інструменту, то він напряду залежить від спроможності ВПО оплачувати вартість оренди житла. Однак допомога від держави не спроможна покрити такі витрати, не кажучи вже й про інші базові потреби ВПО. Цілком є очевидним, що якщо людина має можливість заробляти, то потенційно зможе й оплачувати оренду підходящого житла. Це засвідчує те, що проблема ВПО у житловій сфері має вирішуватися у комплексі з проблемою працевлаштування. Держава має створювати сприятливі для ВПО умови для працевлаштування або відкриття власної справи.

Фонди житла для тимчасового проживання. Гарантоване базовим Законом право на забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО, не завжди втілюється у життя. На жаль, державою не виконуються положення чинного законодавства щодо забезпечення переселенців безоплатним тимчасовим житлом за умови сплати за комунальні послуги, як це встановлено ч. 1 ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [25].

Крім того, Закон передбачає надання безкоштовного тимчасового житла ВПО лише на півроку з моменту їх реєстрації. Винятки передбачаються для особливо вразливих категорій: інвалідів, багатодітних сімей та людей похилого віку [25].

Тож механізми реалізації зобов'язань держави у сфері надання ВПО житлової допомоги мають вкрай неконкретний та обмежений характер. Невиправданим є обмеження права на безкоштовне проживання лише шістьма

місяцями, протягом яких ВПО повинні знайти роботу, яка дала б можливість самостійно забезпечувати своє існування. З огляду на ситуацію на регіональних ринках праці це мало ймовірно. Обставини, які змушують громадян звертатися до держави за допомогою, зберігаються протягом тривалого часу.

У зв'язку з цим, варто вбачати за необхідне внести зміни до Закону України «Про забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб» [25] щодо можливості продовження після спливу шести місяців з моменту реєстрації особи як ВПО права безоплатного тимчасового проживання (при сплаті особою вартості комунальних послуг) у житлових приміщеннях, які належать на праві власності органам державної виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та суб'єктам приватного права.

Відмітимо, що більшість проєктів щодо забезпечення тимчасовим житлом реалізуються за рахунок небюджетних джерел – завдяки фінансуванню міжнародними організаціями чи урядами. Крім того, Україні надавали гуманітарну допомогу у вигляді житлових та технічних модулів для тимчасового проживання ВПО.

Однак, на жаль, на сайтах органів державної влади, зокрема Міністерства соціальної політики України, відсутня інформація щодо повного переліку таких об'єктів: їх адреси, стану, наявності вільних місць та контактів адміністрації об'єктів тимчасового проживання [31]. Крім того, що це сприяє нерівномірності розселення до гуртожитків, це, безумовно, може ставати джерелом різноманітних порушень із боку держави або інших осіб (нецільового використання об'єктів, проведення недоброякісного ремонту, розкрадання майна).

Як уже зверталася увага, близько 3 % серед ВПО досі проживають у місцях компактного поселення, що, ймовірно, уповільнює їх успішну інтеграцію в приймаючу громаду [50]. У той же час цілком прогнозовано, що велика

частина ВПО залишиться в приймаючій громаді назавжди та не буде повертатися на місце свого попереднього проживання.

Тож на рівні з вирішенням житлового питання, проблема інтеграції ВПО в громади, де вони проживають, має важливе значення. Більш того, у майбутньому матиме вплив на розвиток територій як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективах. Варто також зробити акцент і на прийнятті довгострокових рішень щодо ВПО, які вже не планують повертатися назад на місце свого постійного проживання.

Безумовно, одним із швидких рішень житлової проблеми ВПО є розгортання модульних містечок як тимчасового житла для ВПО. Однак питання розміщення та забезпечення функціонування таких тимчасових споруд для забезпечення житлом ВПО станом на сьогодні залишиться поза межами правового поля. Фактично розміщення модульних містечок відбувається без правового регулювання.

Слід відмітити й те, що незважаючи на всі переваги, які існують для транзитного житла, воно не призначене для постійного проживання. У той же час практика демонструє, що модульні будинки використовуються понад встановлений строк експлуатації, страждають від зносу у зв'язку із перевищенням терміну експлуатації, особливо електропроводка, яка не розрахована на погодні умови України та тривалу експлуатацію [31].

Крім того, модульні будинки характеризуються незадовільними умовами вентиляції, наслідком чого є поява плісняви і корозії, що, в свою чергу, призводить до погіршення здоров'я мешканців, яке проявляється проблемами з диханням (бронхіальні захворювання, астма у більшості дітей, які там народилися). Тож модульні містечки, які зведені давно, на сьогоднішній день є не розв'язанням проблеми, а скоріше іншою проблемою, яку найближчим часом держава також повинна буде вирішити.

Супутніми проблемами жителів модульних містечок є оплата комунальних послуг, що проявляється у відсутності приладів індивідуального обліку споживання води та електроенергії. Так само ВПО не забезпечені належним фінансуванням на ремонт будиночків.

Недоліком такого інструменту забезпечення ВПО житлом є і фінансова сторона питання. Адже вартість однакового метражу площі в таких модульних містечках задовільної якості фактично співставна середній вартості будівництва капітального житла, яке у разі переважає модульне за якістю життя, однак вимагає значно більше часу.

Будівництво/реконструкція капітального житла, викуп державою недобудованих чи ще не введених в експлуатацію житлових будинків. У свою чергу, будівництво/реконструкція капітального житла, окрім часових затрат, потребує прискіпливого підходу до планування, проектування, будівництва та введення в експлуатацію, оскільки таке житло надається ВПО як постійне.

До того ж викуп державою недобудованих чи ще не введених в експлуатацію житлових будинків, у порівнянні з реконструкцією і новим будівництвом, не потребує відведення земельної ділянки, виготовлення чи внесення змін до містобудівної документації, економить час та створює можливість відносно швидшого забезпечення житлом значну кількість ВПО [31].

Таким чином, у короткостроковій перспективі вирішення житлової проблеми державі слід розглядати через призму трьох інструментів: орендована (придбана) за власні кошти ВПО квартира чи будинок; фонди житла для тимчасового проживання; будівництво/реконструкція капітального житла, викуп державою недобудованих чи ще не введених в експлуатацію житлових будинків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб дає підстави зробити такі висновки.

1. Констатовано, що термін ВПО закріплений законодавством небагатьох держав. Як свідчить історичний досвід, передумовою для появи цього терміну в законодавстві та практиці є виникнення на території певної держави фактів збройної агресії, окупації територій, бойових дій тощо (такий досвід, зокрема, має Грузія, Молдова). На жаль, події 2014 року, які супроводжувалися збройною агресією РФ проти України, спричинили масові переміщення осіб, які були змушені покинути власні домівки. Безперечно, держава не могла залишити таких осіб сам-на-сам зі своїми проблемами. Вирішення проблем ВПО стало одним з напрямків державної політики. За майже дев'ять років існування проблеми було сформовано спеціальне законодавство щодо захисту та реалізації прав та свобод ВПО, у тому числі в напрямку вирішення житлових проблем. Однак лише з 2017 року ВПО стали розглядатися у державній житловій політиці як окрема категорія.

2. Зазначено, що першочерговими проблемами всіх ВПО, сімей з дітьми є реєстрація, задоволення потреб з харчування, і, безумовно, вирішення проблем із житлом. Саме житлова проблема – це одна з найбільших проблем, які хвилюють переселенців більш за все. Як засвідчує практичний досвід, у значній кількості випадків ВПО віддають перевагу проживати у приватному секторі, тобто орендувати будинки, квартири, кімнати, оплачуючи їх власним коштом. Незважаючи на високий відсоток переселенців, які орендують житло, оренда є серйозним навантаженням на сімейний бюджет навіть працюючих ВПО.

У цілому, в Україні запроваджене широке правове поле, що встановлює гарантії та механізм реалізації житлових прав ВПО. На жаль, можливості

держави загалом і в такий складний час є досить обмеженими, а вирішення житлового питання вимагає значної кількості фінансів.

3. Житлові питання ВПО повинні вирішуватися диференційовано, з урахуванням намірів і можливостей переселенців та можливостей самої держави. Загалом, з урахуванням практики зарубіжних країн та досвіду України в цій сфері, можна виділити кілька основних шляхів вирішення житлового питання. Проаналізовано основні шляхи вирішення житлового питання ВПО, які реалізуються в державі сьогодні.

4. Визначено проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Зазначено, що за майже дев'ять років з моменту появи ВПО в Україні, ситуація із забезпеченням житлом даної категорії українських громадян залишається невирішеною. Більш того, з повномасштабним вторгненням ситуація тільки погіршилась, адже кількість вимущених переселенців значно збільшилась.

Запропоновано вирішувати проблему ВПО у житловій сфері у комплексі з проблемою працевлаштування, у відповідності до чого держава має створювати сприятливі для ВПО умови для працевлаштування або відкриття власної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 1 (16 березня 2022 р.). URL: <https://dtm.iom.int/reports/opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-1-16-bereznia-2022?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
2. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 2 (1 квітня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-2-1?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
3. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 3 (17 квітня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-3-17?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
4. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 4 (3 травня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-4-3?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
5. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 5 (23 травня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-5-23?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
6. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 6 (23 червня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-6-23?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).
7. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 7 (23 липня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit->

pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-7-23?close=true (дата звернення: 04.03.2023).

8. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 8 (23 серпня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-8-17-23?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).

9. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 9 (26 вересня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-zagalnonacionalne-opituvannya-naselennya-raund?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).

10. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 10 (27 жовтня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-10-27?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).

11. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 11 (25 листопада – 5 грудня 2022 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).

12. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: опитування загального населення. Раунд 12 (23 січня 2023 року). URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-0?close=true> (дата звернення: 04.03.2023).

13. Звіт: Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Фундація «Відкритий діалог»*. URL: <https://ua.odfoundation.eu/a/6740,zvit-zabezpechennja-prav-vnutrishno-peremishchenyh-osib-v-ukrayini/> (дата звернення: 04.03.2023).

14. Звіт за результатами всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад: дослідження виконане на

замовлення Internews Network за фінансової підтримки Уряду Канади. Київський міжнародний інститут соціології, 2016. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20160111_Shpiker-report/Rep_Internews.ukr.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

15. Аналітичний звіт «Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців». Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва». URL: <https://www.irf.ua/publication/analitichnyj-zvit-oczinka-potreb-ta-ochikuvan-vid-majbutnogo-vnutrishno-peremishhenyh-osib-ta-bizhencziv/> (дата звернення: 04.03.2023).

16. Аналітичний звіт № 2 «Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців». Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва». URL: <https://rpr.org.ua/news/otsinka-potreb-ta-ochikuvan-vid-maybutnoho-vnutrishno-peremishchenykh-osib-ta-bizhentsiv-analitichnyy-zvit-2/> (дата звернення: 04.03.2023).

17. Житлові потреби, наміри та можливості ВПО. Дніпропетровська, запорізька і Харківська області. Агентство ООН у справах біженців: БФ «Право на захист», 20 с. URL: https://r2p.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/fin_ukr_zvit-zhytlo-mering_2020-1.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

18. Потреби внутрішньо переміщених осіб в Ізюмській міській об'єднаній територіальній громаді Харківської області. Харківський інститут соціальних досліджень, 85 с. URL: <https://rm.coe.int/survey-results/16809f43db> (дата звернення: 04.03.2023).

19. Тематичний звіт «Внутрішнє переміщення внаслідок конфлікту в Україні: підвищена незахищеність постраждалого населення та чинники напруженості в громадах». Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні, 29 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/6/261206.pdf> (дата звернення: 04.03.2023).

20. Потреба в житлі та житлові умови у Вінниці: аналіз вторинних даних і соціологічне дослідження постійного населення та внутрішньо переміщених осіб. 68 с. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/potreba-v-zhytli-ta-zhytlovi-umovu-u-vinnyc.pdf> (дата звернення: 04.03.2023).

21. Урегулювання житлових потреб внутрішньо переміщених осіб – міжнародний досвід та алгоритм для ОМС України. 16 травня 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15039> (дата звернення: 04.03.2023).

22. Челидзе Н. Лица, ищущие убежища, беженцы и внутренне перемещенные лица (ВПЛ): проблемы социальной сплоченности в Грузии. Пояснительная записка 13/131. Карим Восток – Клинсорциум исследований по международной миграции, октябрь, 2013. URL: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/62756/Explanatory%20Notes_2013-131.pdf?sequence=1 (дата звернення: 04.03.2023).

23. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції* : зб. наук. пр. / Держ. закл. Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка ; [за заг. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман]. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 320–342.

24. Донбасс и Крым: цена возвращения : монография / под общ. ред. Д67 В. П. Горбулина, А. С. Власюка, Э. М. Либановой, А. Н. Ляшенко. Сокр. пер. с украинского. Киев : НИСИ, 2015. 224 с.

25. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VI. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 04.03.2023).

26. Проценко О. О. «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Грані*. 2018. Т. 21, № 4. С. 47–55.

27. Berry J. W. Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*. 1997. № 46 (1). P. 5-68. URL: https://www.cultureresearch.org/sites/default/files/berry_1997.pdf (дата звернення: 04.03.2023).
28. Hnatyuk T. O. Internally Displaced Persons: A New Challenge for Ukraine. *Демографія та соціальна економіка*. 2014. № 2 (22). С. 187–197.
29. Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» щодо реалізації державних житлових програм : Закон України від 16.03.2017 № 1954-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1954-19#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
30. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо забезпечення правана отримання комунальних послуг : Закон України від 23.03.2017 № 1972-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-19#n2> (дата звернення: 04.03.2023).
31. Внутрішньо переміщені особи. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 04.03.2023).
32. Погуляйло Т. О. Проблеми внутрішньо переміщених осіб: трансформаційні зміни. *Габітус*. 2019. Вип. 10. С. 77–83.
33. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4320> (дата звернення: 04.03.2023).
34. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. Дата оновлення: 15.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 04.03.2023).
35. Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня

2022 р. № 332. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#n54> (дата звернення: 04.03.2023).

36. Оренда житла в Україні: у яких областях зросла, у яких – подешевшала. URL: <https://www.flombu.com/uk/articles/skilky-koshtuye-orenda-zhytla-v-ukraini> (дата звернення: 04.03.2023).

37. Порядок надання і користування житловими приміщеннями з фондів житла для тимчасового проживання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2004 р. № 422. Дата оновлення: 02.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2004-п#Text> (дата звернення: 04.03.2023).

38. Про організацію евакуації з Донеччини та роботи на деокупованих територіях. Брифінг Кирила Тимошенка. URL: https://www.youtube.com/watch?v=PQF6Ksnw_kw (дата звернення: 04.03.2023).

39. Модульні містечка для переселенців з Донбасу перетворюються на «депресивні гетто» – журналісти. Інформаційне агентство УНІАН. 9 серпня 2018. URL: <https://www.unian.ua/society/10218782-modulni-mistechka-dlya-pereselenciv-z-donbasuperetvoryuyutsya-na-depresivni-getto-zhurnalisti.html> (дата звернення: 04.03.2023).

40. Звіт про результати спільної оцінки потреб біженців, шукачів притулку, внутрішньо переміщених осіб та осіб без громадянства в Україні. УВКБ ООН. Київ, 2019, 31 с. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2019/08/2019-08-19-PA_UKR.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

41. Швець В. Забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб: можливості та виклики для громад. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/15498> (дата звернення: 04.03.2023).

42. Законодавче забезпечення житлових прав ВПО та практичні інструменти їх реалізації в Україні. Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і

підзвітності Органів місцевого самоврядування» («Говерла»), 44 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/946/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%BE_%D0%92%D0%9F%D0%9E.pdf (дата звернення: 04.03.2023).

43. Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення (перебування) внутрішньо переміщених осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 333 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 р. № 977). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-п#Text> (дата звернення: 04.03.2023).

44. Житло для біженців. URL: <https://prykhystok.gov.ua> (дата звернення: 04.03.2023).

45. Порядок викупу, будівництва житла з метою передачі для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-п#n16> (дата звернення: 04.03.2023).

46. Рамкова угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про співробітництво у сфері будівництва житла для представників кримськотатарського народу та пільгових категорій громадян України: Міжнародний документ від 10.04.2021 № 792_001-21 : ратифіковано Законом № 1644-IX від 14.07.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/792_001-21#n2 (дата звернення: 04.03.2023).

47. Проект розвитку Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву», що фінансується спільно з Федеративною Республікою Німеччина через KfW. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/zhytlovi-prohramy/kredyt-dlia-vpo-kfw> (дата звернення: 04.03.2023).

48. Семенова М., Фогель В. Статус внутрішньо переміщеної особи в Україні. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211039_status-vnutrshno-peremshcheno-osobi-v-ukran (дата звернення: 04.03.2023).

49. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

50. Лішик О. П. Проблеми соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 10. С. 86–89. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/10-2019/17.pdf> (дата звернення: 11.04.2023).

АНОТАЦІЯ

Герасимлюк Д.В. Державна політика подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Випускна кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньою програмою «Публічне управління та адміністрування». Державний торговельно-економічний університет, 2023.

У випускній кваліфікаційній роботі висвітлено питання державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Проаналізовано житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб як об'єкти державної політики, права такої категорії громадян у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави. Окреслено напрями діяльності держави щодо вирішення житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Розглянуто проблеми та подальші шляхи реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Констатовано, що механізм реалізації зобов'язань держави у сфері надання житлової допомоги має доволі обмежений характер. Запропоновано подовжити строк безоплатного проживання внутрішньо переміщених осіб, а також проводити житлову політику щодо внутрішньо переміщених осіб у комплексі з політикою зайнятості.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, житлові права, житлові проблеми, житлові потреби, шляхи вирішення житлової проблеми, державна політика.

SUMMARY

Herasymliuk D. State policy of overcoming the housing problem of internally displaced persons. Final qualifying work for obtaining Bachelor of specialty 281 "Public Management and Administration", educational program "Public Management and Administration". State University of Trade and Economics, 2023.

In final qualifying work the issue of the state policy of overcoming the housing problem of internally displaced persons is highlighted. The housing problems of internally displaced persons as objects of state policy, the rights of this category of citizens in the housing sphere, the actual state of affairs and the capabilities of the state are analyzed. The directions of the state's activity in solving the housing problem of internally displaced persons are outlined. The problems and further ways of implementing the state policy of overcoming the housing problem of internally displaced persons are considered. It was established that the mechanism for implementing the state's obligations in the field of providing housing assistance is quite limited in nature. It is proposed to extend the period of free residence of internally displaced persons, as well as to implement a housing policy for internally displaced persons in a complex with employment policy.

Key words: internally displaced persons, housing rights, housing problems, housing needs, ways to solve the housing problem, state policy.

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу
Герасимлюка Дениса Вікторовича на тему:

«Державна політика подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб»

виконаної на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»
У Державному торговельно-економічному університеті

Представлена на рецензію випускна кваліфікаційна робота носить актуальний характер, вирізняється своєчасністю, оскільки присвячена дуже важливій темі з питань подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб за матеріалами Міністерства соціальної політики України. Враховуючи те, що в умовах військового стану державна допомога внутрішньо переміщених осіб відіграє великого значення, формування та реалізація державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб передбачає детальне нормативно-правове регулювання.

У процесі аналізу автором використовувалися методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції, порівняння, графічні методи, які дали змогу отримати синтезоване уявлення про об'єкт і водночас наочно показати його складові.

Метою дослідження є комплексний аналіз державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій і переліку посилань на використані інформаційні джерела.

Перший розділ висвітлює житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб, їх права у житловій сфері, фактичний стан справ та можливості держави надавати їм допомогу у забезпеченні житлом.

Другий розділ присвячений удосконаленню державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб в основі виокремлення напрямів діяльності держави щодо вирішення цієї проблеми та окреслення проблем і подальших шляхів реалізації державної політики подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані в освітній діяльності, а також у практичній роботі органів публічної влади, зокрема Міністерства соціальної політики України, з метою вдосконалення процесу подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Випускна кваліфікаційна робота відповідає вимогам, виконана у повному обсязі і заслуговує на оцінку «відмінно», а її автор Герасимлюк Денис Вікторович на отримання кваліфікації бакалавра відповідно до обраної спеціальності.

Рецензент

Голова правління кредитної спілки
«Профспілкова скарбниця»

Т.М. Орісенко

Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Герасимлюк Денис Вікторович, повідомляю, що за результатами проведення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «Державна політика подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія моєї роботи ідентична з друкованою.

«11» травня 2023 року

_____ (підпис)

Згода

Я, Герасимлюк Денис Вікторович, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: “Державна політика подолання житлової проблеми внутрішньо переміщених осіб” несучи повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Державного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

«11» травня 2023 року

(Герасимлюк Д.В.)

Підпис

Прізвище, ініціали